

SZOKOLY Elek

Provinciális polémiák és pszeudo-polémiák. Post scriptum

Elégedettséggel tölthetnék el a rám való sorozatos hivatkozások (több mint tíz alkalommal egy kétoldalas szövegben)¹. Ugyanakkor a szerény személyem iránti érdeklődés, amely a tárgyalt cikkben kifejtett véleményem iránti érdeklődésnél hangsúlyozottabb, bármilyen választ fölöslegessé tenné. A teretkre került gondolatok némelyike tisztázásának, elmélyítésének és árnyalásának szükségessége azonban arra késztet, hogy pontosításokkal éljek.

Hogy az olvasót segítsen a tájékozódásban, felidézem, hogy pszeudo-polémikus cikkem² (a szöveg csak mellékesen foglalkozott az Ovidiu Pecican³ által tárgyalt problémákkal, aki a cikk egyes megállapításait „tisztességtelen” módon sajátította ki) a jelenlegi vita szempontjából két, a melyben voltaképpen összefonódó kérdésre vonatkozott: egyrészt egy regionális (erdélyi) transznetikus párt legitimitásának/szükségességének megkérdőjelezésére, másrészt egy ilyen párt (mozgalom) tárgyának szétbontására a szubregionális változatosság túlzott hangsúlyozása által (amely valóságos változatosságot én magam is megjegyeztem). Így az előbbi próbálkozást legitimáló legkisebb közös többszörös szenvedett csorbát.

Apszeudo-fogalmat az is indokoltá teszi, hogy sajnálattal töltöttem el vitatársam valószínűleg figyelmetlen olvasata, amely hiábavaló, mellékes támadásokra készített. Nagy részük nem vettem figyelembe. Ha Ovidiu Pecican figyelmesebb, észrevehette volna, hogy az én cikkem tulajdonképpen nem magának a regionális pártnak a kérdését elemelte, hanem a témára vonatkozó „bizonyos szövegek idézésének/értelmezésének egyfajta rugalmasságát”, illetve egyes személyiségek sokatmondó reakcióját egy regionális párt öklétére. Ami mégiscsak más. Meglehet, pszeudo-polémiánk ironikus jellege pontosan annak tulajdonítható, hogy véletlenül (vagy megsemm?) sokkal inkább a civil mozgalmak „megátalkodott” híveként állok vitapartnerem mellett, mintsem valamely párt aktív tagjaként, legyen az akár regionális vagy transznetikus. Ödökölök ugyan egyes mozgalmak, például a Polgári Szövetség (és vezetői) „apológiájától”; én magam is sok energiát és reményt fektettem bele romantikus időszakában, ám csakhamar rá kellett döbennem a mozgalom demokratikus korlátaira és álságos irányultságaira. Mint ahogyan (az előttem megnyilatkozó által nem túl elegánsan hangsúlyozott) elszánt civizmusom ellenére tudatosítanom kellett azt is, hogy egy parlamentáris demokráciában, mint bárhol a konszolidált demokrácia világában, nem lehet kézzelfogható eredményeket elérni másként, mint szó szerint vett politikai tevékenységgel, vagyis párttevékenységgel. Bármennyire tiszteletre- és dicséretreméltó, a polgári aktivizmus önmagában nem elegendő, s nem egyéb, mint hasznos és szükséges szövetséges. Ezért aggályok nélkül fogok támogatni minden ilyen jellegű, őszinte és becsületes kezdeményezést, még ha – lehet, irracionális iszonyodásból, ki tudja? – tartózkodom is a közvetlen részvételtől. Fenntartás nélkül csatlakozom tehát a Polgári Szövetség egyik alapító személyiségéhez, aki ő maga is politikailag elkötelezett volt egy Európa-barát illúziókkal teli időszakban: „Lehet, eljött a pillanat, hogy együtt gondolkodjunk a civil társadalombeli kollégáinkkal arról, jó volt-e, s ha igen, milyen mértékben, hogy a társadalom legreformpártibb erői önként hagyták magukat kizárni a döntési mechanizmusokból, abban a reményben, hogy a civil társadalom elegendő nyomást gyakorol majd a politikai társadalomra. Egvelőre világos, hogy túl hosszú távú stratégiát választottunk. Lehet, eljött az ideje, hogy elgondolkozzunk e stratégia árnyaltabbá tételének lehetőségeiről, és hogy politikai tevékenységgel nyomatékosítsuk. Nem igaz, hogy a hatalmat hatalom nélkül meg lehet változtatni.”⁴

Ami a másik ellentmondásos kérdés illeti (vagyis születési helyünk, provinciánk elméleti atomizálásának kísérletét), a felszínes érvelésen túl (mint amilyen különböző erdélyi városok helyhatósági választási eredményeinek felidézése), amelynek elemzésébe most nem akarok belemenni, Ovidiu Pecican olyan kijelentést tesz, amellyel kénytelen vagyok teljes mértékben egyetérteni: „Világos azonban, hogy mindenki téved, aki egy monolit és egyszínű Erdélyt lát, mint az is, aki valamilyen atomizálás nevében megszünteti Erdély történelmi identitását.”⁵ (Kiemelés tőlem – Sz. E.) Ez az, amit tulajdonképpen bizonyítani akartam a szóban forgó cikkben (még ha – amiért bocsánatot kérek – több érelmet kavartam is fel, mint amennyi érvert kiprovokáltam). Ha vitapartnerem előző cikkének üzenete a fentihez hasonló lett volna, polémiánk tárgyaltalan lenne. Saját magának kell feloldania azt a dilemmát, amelyet az előbbi kijelentés és a cikknek azzal mindenképpen ellentétes üzenete okozott. Számomra nem marad egyéb, mint hogy a szóban forgó írások olvasását/újraolvasását javasoljam, és rábízom magam az olvasó tárgyilagosságára, kritikai szellemére.

A figyelmetlen olvasás és a pontatlan idézés teljes mértékben megbosszulja magát, ami a „haza” és az „állam” kategóriáinak a

fenti elmékedés megfogalmazója általi összetévesztését (?) illeti... Vajon nem tudja, mi a különbség a két fogalom között? Az általam idézett és az Ovidiu Pecican által szentnek tartott *egységes nemzetállam* ugyanaz lenne, mint az ország, amelyben majdnem egy évezrede él/élünk, függetlenül attól, hogy miként is neveztek az idők folyamán? Nem kétem, hogy tisztában van a különbséggel, mint ahogyan pontosan ismeri az idézőjelek szerepét is egy szövegben, bár hibásan használja őket még a általam elkövetett „szentségtörés igazolásakor” is. És ha azt a plasztikus metaforát („szent tehén”), amely egyesekből a besúgáshoz hasonló hazafias felhördülést váltott ki, elismerem, nem én találtam is ki (mint ahogyan a hozzá fűzött „gúnyosság” sem sajátom), mégis – az esetleges inkvizitori fenyegetések ellenére – felvállalom.

Mindenfajta szakralizálásnak meglehet a maga értelme, különösen azokon a területeken, ahova nem hatol be a ráció. Mégis kétem, hogy a *Provincia*nak ilyen szerű politikai misztika szentélyének kellene lennie. A „félvállásos lelkesedés” nem csupán főként világi területekre alászállt misztikus-mitikus érzés. Sajnálatos módon „a polgári individualizmus és a kartézianus racionalizmus” által képviselt modernitással összeegyeztethetetlen rurális modellek és mentalitások megváltoztatásának fűzője-ként is megnyilvánul. Talán ideje volna, hogy legalább a XXI. században tudatosan átlépjük ezeket az intellektuális kétértelműségeket. A deszakralizálás keltette szemrehányások (hogy ne mondják megélevezést) viszont megerősítik azt a többségi törzsi logikát, amelyet Ovidiu Pecican maga is világosan jelez. „Félvállásos” készítéseire nem tudok találóbb választ adni Antonela Capelle-Pogăcean véleményénél, aki a *Provincia* ugyanazon számában sebészi pontossággal állapítja meg: a nemzeti múlt iránítkritikai tevékenységünk elégtelensége „általánosabb jelenenséghez vezet: a romantikus nemzeti hagyományok, különösen az egységes nemzetállam hagyományai deszakralizálásával szembeni ellenálláshoz. Ma, bizonyos értelemben, paradoxális helyzetben vagyunk. A nyilvánosság szintjén az egységes nemzetállam hagyományával szembeni hűség uralkodik, e hagyomány revíziójának kísérletét többé-kevésbé rejtett, az ország érdekeivel ellentétes érdekek kiszolgálásával gyanúsítják. Ugyanakkor ennek a hűségnek a rituális ismételtetése olyan társadalomban történik, amelyben az integráció, a társadalmi kohézió, a tagok szolidaritási szintje nagyon alacsony. A hagyomány szentesítése ebben az esetben a tehetetlenségéből és a politikai közösség létrehozásának képtelenségéből fakad.”⁶ Azt hiszem, fölösleges bármit is hozzáfűzöm.

Provinciális jellegzetességeink élesebb megvilágítása érdekében mégis hasznosnak érzem a *Provinciális polémiák* finomításait. Ugyanakkor reménykedve kapaszkodom a közös tér kifejezésbe, amellyel vitapartnerem választát zárja. Ha ez a tér mégis ugyanaz, mint amit mi egyezményesen Erdélynek nevezünk, vagyis a tabuementes beszélgetések tere, örömmel lemondok e testi-véri pengeváltás folytatásáról.

Fordította: ROSTÁS István

Jegyzetek

- Ovidiu Pecican: *Provinciális polémiák*, Provincia, 2000, 8.
- Szokoló Elek: *Eppur si muove, Védőbeszéd a „nem létező” provinciáért*, Provincia, 2000, 7.
- Ovidiu Pecican: *Transznetikus párt vagy polgári fórum?* Provincia, 2000, 6.
- Smaranda Enache: *Nu e adevarat... Részlet a Pro Europa Liga Közgyűléséhez intézett beszédéből*, Pro Europa, 1999, 2.
- Ovidiu Pecican: *Provinciális polémiák*, Provincia, 2000, 8.
- Annál inkább meglehetem, mert szabad ember lévén semmi nem kényszerít arra, hogy cenzúrázzam gondolataimat, és méricskéljem szavaimat valamilyen fajta karrier elvesztése miatt félelmemben.
- Ovidiu Pecican: *Transznetikus párt vagy polgári fórum?* Provincia, 2000, 6.
- Antonela Capelle-Pogăcean: *Megjegyzések egy regionális párt létrehozásának kérdéséről*, Provincia, 2000, 8.

Ovidiu PECICAN

Még valakik: román-magyarok és magyar-románok

Borbély Zsolt Attila írása a *Provincia* 4es számában, *Összmagyarság és erdélyiség*, amely tiszteletre méltó módon váltaként szintiszta magyar szemzőből figyelt a román-magyar kapcsolatok matematikájára, egyik magától értetődő következtetéssel megértette velem, mennyire igazságtalanok vagyunk *mindnyájan*. Sakktáblánkon csak fehér és fekete figuráknak van helyük. De mit lehet tenni a fehér és a fekete kombinációival? A nemzetállamok statisztikái nem engedik meg az ilyen árnyala-

tok figyelembevételét. Jobb napjaikban az ilyen statisztikák alkotó jellegűek. Így aztán arra ébredhetsz, hogy Ileana nagymama a császár idejében kiadott születési bizonyítványában Ilnaként szerepel, hogy egy szenvedélyes magyart mondjuk Radu Ionescunak hívnak, vagy fordítva – mert, jaj, a terepen a fordított is megjelent! – Forro Iuliu, vagyis Gyula az „egy az egyben románok”-nál hősiesebb román hazafiúi pózban tetszeleg.

Ki beszél a „jimi-juma”, „fele-fele” barátainkról? Leggyakrabban még ők maguk sem. Környezetükből valamelyik óvatos nem mulasztotta el figyelmeztetni őket: biztonságosabb, ha befogod a szád, és azt mondd, román vagy, vagy magyar vagy, miért lenne ez hazugság?

Borbély, akinek cikke különben mérsékelt és kiegyensúlyozott, bizarr logikával dolgozik. Szerinte, ha transznetikus szereplőket akar sz kapni, először mindenestől nemzetiesíteni kell őket: „...az erdélyi magyarságon belül az erdélyiség gondolatát a politikai szintéren éppen azok vállalták fel, akik az összmagyar építkezés hívei”. Ugyanennek a logikának megfelelően nem más, hanem Tőkés László püspök lenne erre az irányzatra jellegzetes. Ha tehát az összmagyarság iránti érdeklődés – a földkeresség összes magyarjának közösségéről van szó – a transzszilvanizmus minden híve számára kötelező határállomás (transzszilvanizmus az erdélyiek óhaját értve az iránt, hogy nagyobb beleszólásuk legyen saját problémáik megoldásába), akkor ez azt jelenti, hogy minden magyar, függetlenül attól, hogy transzszilvanista-e, vagy csak az összmagyarságba akar integrálódni, végül ugyanoda jut. Éppen így bárki, akinek egyik szülege magyar, a másik más nemzetiségű, feloldódik majd a magyarság nagy gyűjtőmedencéjében, ha törekvéseinek célja az erdélyiség horizontja. Értethető, hogy miután így áll a helyzet, Borbély számára csupán az „ők” és a „mi” létezik. Valaki, akinek különböző etnikumú szülei vannak, vagy magyar lesz, vagy valami más (német, román, szerb stb.).

A transzszilvanizmus ilyen olvasatával Borbély nemcsak túlzottan leszűkíti ennek a – hogy is mondjam? – elméleti javaslatnak az olvasatát, hanem elképesztően mereven és kizárólagosan körvonalazza a magyarsághoz való tartozás egy modelljét is. Mert mostantól kezdve világos: akár transzszilvanista, akár nem transzszilvanista, minden magyar csak akkor ismertetik olyanként – a hivatkozott cikk szerzője szerint –, ha „az összmagyar építkezés hívei”-nek értékcsoportját vallja magáénak, vagyis az RMDSZ Reform Tömörülését.

Bevallom, semmit nem tudok erről a csoportról. Minden ismeretem róla arra korlátozódik, amit éppen Borbély közöl ebben a cikkében. Ha komolyan veszem, amit itt mond – és nincs okom nem komolyan venni –, akkor meg kell értenem, hogy ennek a csoportnak a reformtörekvése konzervatív és tradicionalista, abban az értelemben, hogy visszavonult a XIX. század korlátozó és a nemzetiségi másság iránti (hogy többit ne mondjak) óvatos nacionalizmusába. Másrészt viszont opcióiban radikális, amennyire Tőkés püspök álláspontjaira emlékszem.

Ilyenfórmán – és kérem, javítsanak ki, ha tévednek – kicsit továbbmenve és valahol, a magyarok dicsfénytől övezett múltjában keresve az éppen körvonalazott modellt (természetesen a románoknál is van ilyen!), megállapítom, hogy Tőkés, Borbély és valószínűleg ennek a politikai, polgári és nemzeti irányzatnak a hívei magyarábbak, mint az Árpád-házi királyok, akik úgy-ahogy megengedtek a besenyőknek és a kunoknak, hogy letelepedjenek a földjükön. Mi több, letelepítették a székelyeket és a szászokat, földet és előjogokat adva nekik. És egy jól ismert elmélet szerint, amelyet a legtöbb román történész régóta vitat, a Duna déli oldaláról letelepítették a kenézek által vezetett román pásztorokat a Magyar Királyság területén. Ezek közül egyesek – a besenyők, kunok, székelyek – a modern korban a magyar nemzet részei lettek. Mások (a szászok, románok) nem! De, legalábbis a középkorban – abban a korban, amelyet viszonylag sötétnek és barbárnak tartanak a humanizmus, a reformok és a nagy felfedezések nyomán született új világhoz képest –, a magyarság nem határozta meg önmagát azzal a... határozottsággal, merevséggel vagy nevezniük bírminék, amivel az RMDSZ Reform Tömörülésének kemény magja meghatározza.

Románként nem írtam volna le ezeket a sorokat, ha gondolataim nem szálltak volna valami felé, ami a múlt nyáron történt. Néhány diákom meghívott, hogy szervezzek a Bálványosi Szabadegyletemen egy workshopot a kisebbségekről és az európai integrációról, és sikerült megismernem más fiatalokat is, akik aznap ott voltak. Köztük volt az orvosi egyetem egyik fiatal végzetje, talán a fővárosból, aki bevallotta, azért jött, hogy kipihenje az őt emészto önazonosság dilemmákat. Szülei közül az egyik román volt, a másik magyar, és bárkihez is ment, rokonai közül egy adott pillanatban valaki mindig mondott valami sértőt a „másik” etnikumról. Villámcspásként ért akkor a felismerés, milyen nehezen belélegezhetőnek tűnhetett kollégám számára még a saját, két nyelv és két kultúra között (az egyik többségi, a másik kisebbségi) megosztott családjának levegője is. Nem emlegette nekünk, a jelenlévőknek, egyes idegenek megvetését az örökölt genetikai és kulturális felével szemben. Csak a számára kedvesekről, közeliéről, vérokonairól volt szó.

Íme, miért hiszem, hogy jőzanul mérlegelve a dolgokat, retorikai szóvirágokkal és logikai finomságokkal elve egy közös jövő érdekében, sem a románoknak, sem a magyaroknak nem lenne szabad elfelejteniük, hogy közöttünk mindig van valaki, aki kisebbségből a „hivatalos” kisebbségnél – sebezhetőbb és féltékenyebb.

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

1959, Arad; BBTE, Európai Tanulmányok Kar, Kolozsvár, előadótanár; *Razzar* (Alexandru Pecican), Bukarest, 1998; *Lumea lui Simion Dascălul*, Kolozsvár, 1998.